

JOANNA PIECZONKA
(Wrocław)

*QUOT HOMINES, TOT SENTENTIAE**

W ostatnim roku ukazało się na rynku wydawniczym sporo podręczników do nauki języka łacińskiego¹, także do nauki łaciny specjalistycznej². Jedną z takich nowości wydawniczych jest podręcznik Małgorzaty i Włodzimierza Bugajów oraz Anny Kierczak³ *Lingua Latina pharmaceutica*. Być może zajmie on miejsce wydawanej już wiele razy i wznawianej książki Sabiny Filipczak-Nowickiej⁴. Przeznaczony jest dla studentów wydziałów farmaceutycznych, zwłaszcza studentów farmacji.

Podręcznik dzieli się na dwie zasadnicze części – słownictwo i ćwiczenia (*Pars I: Vocabula peculiaria et exercitia*) oraz gramatykę (*Pars II: Grammatica*). Omawiana publikacja zawiera również liczne załączniki (*Appendices*), klucz do ćwiczeń (*Clavis*) oraz słowniczek łacińsko-polski (*Glossarium*). Kompozycja poniższych uwag zgodna jest z układem podręcznika.

Książka podzielona jest w pierwszej części na rozdziały tematyczne, zawierające przykładowe słownictwo związane z daną dyscypliną, zamiast tradycyjnego podziału na lekcje⁵. Podręcznik kładzie duży nacisk na naukę terminologii fachowej, która jest jedną z najistotniejszych kwestii w nauczaniu języka specjalistycznego. W porównaniu z podręcznikiem Filipczak-Nowickiej została ona poszerzona i uwspółcześniona. Zamieszczenie słownictwa w rozdziałach tematycznych jest wielkim udogodnieniem dla studentów. Każdy rozdział zawiera ćwiczenia służące utrwalaniu wyuczonego

* Małgorzata Bugaj, Włodzimierz Bugaj, Anna Kierczak, *Lingua Latina pharmaceutica*, PZWL, Warszawa 2005, 512 s.

¹ Np. S. Wilczyński, E. Pobiedzińska, A. Jaworska, *Porta Latina*, Wydawnictwo Szkolne PWN, Warszawa 2005; A. Krajczyk, D. Kubica, *Prima via. Wstępna nauka języka łacińskiego*, Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław 2005; K. Kreyser, *Tabella. Łacina bez trudu*, Wiedza Powszechna, Warszawa 2006; A. Baron, *Repertorium języka łacińskiego*, Wydawnictwo Homini, Kraków 2006.

² Np. W. Fałdrowicz, Z. Grech-Żmijewska, *Lingua Latina pro usu medico*, PZWL, Warszawa 2004; J. Rezler, *Język łaciński dla prawników*, wyd. XIV, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2005; J. Rominkiewicz, I. Zeber, *Podstawy języka łacińskiego dla studentów prawa*, Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław 2005.

³ A. Kierczak jest autorką także innego podręcznika do nauki specjalistycznego języka angielskiego *English for Pharmacists. Selected Topics*, wyd. II, PZWL, Warszawa 2005 (wyd. I – 1999). Oba podręczniki mają podobny układ, zapewne więc ten wcześniejszy był pewnym źródłem inspiracji dla późniejszego.

⁴ S. Filipczak-Nowicka, *Lingua Latina ad usum pharmaciae studentium*, wyd. VII, PZWL, Warszawa 2004.

⁵ Taki podział znajdujemy np. w podręczniku S. Filipczak-Nowickiej.

słownictwa i zdobytych wiadomości z zakresu gramatyki. Zadania te w większości może jednak wykonywać student, który poznał już znaczną część gramatyki, zwłaszcza trudne wydawać mu się może tłumaczenie zdań na język łaciński. Rzuca się w oczy natomiast brak ćwiczeń przeznaczonych do powtarzania wiadomości na poszczególnych poziomach nauczania. Walorem podręcznika są jednak liczne i różnorodne ćwiczenia gramatyczno-leksykalne, niektóre dość nowoczesne (tabele, krzyżówki, testy), przeznaczone dla studentów znających język łaciński na pewnym stopniu zaawansowania. Cenne są zwłaszcza ćwiczenia oparte na materiałach źródłowych, stosowanych przez farmaceutów, dotyczące na przykład recept. Ciekawym i inspirującym pomysłem jest próba potraktowania przez Autorów języka łacińskiego jako języka żywego w ćwiczeniach wymagających układania dialogów i opisywania obrazków⁶. Brak tekstów łacińskich rekompensują w pewien sposób ćwiczenia polegające na tłumaczeniu pojedynczych zdań na język łaciński lub język polski.

Zagadnienia gramatyczne poprzedza część fonetyczna, która przybliżyć ma studentom zasady czytania i akcentowania, panujące w języku łacińskim. Oczywiście – również dla przyszłych użytkowników – pomyłką jest teza, że samogłoski dzielimy na pojedyncze, dwugłoski i spółgłoski (b, c, d itd.). Zastrzeżenia budzą jednak także inne uwagi. Z metodycznego punktu widzenia nie wydaje się słuszne zwracanie uwagi na iloczasy pierwszej lub trzeciej od końca zgłoski, ponieważ dla studenta, który nie będzie czytać poezji łacińskiej, długość tych sylab nie ma znaczenia, gdyż nie wpływa na sposób czytania ani na miejsce akcentu. Podane informacje mogą powodować u studenta dezorientację w procesie umiejscawiania akcentu w słowie. Wydaje się, że pozostawienie wiadomości na temat iloczasu drugiej sylaby od końca byłoby w pełni wystarczające. Brak konsekwencji w zaznaczaniu iloczasu tej zgłoski widoczny jest zwłaszcza w *Ćwiczeniach w czytaniu*. Nie jest jasne, czy student powinien sprawdzić wszystkie słowa w słowniku bądź zastosować podane reguły, czy liczyć na podpowiedź ze strony podręcznika. Wydaje się w każdym razie, że w przypadkach, gdy długość sylaby wynika z długości samogłoski, informacja o iloczasy powinna być podana.

Niezbędne wydawało się umieszczenie w podręczniku działu dotyczącego zagadnień gramatycznych, których znajomość pozwoli przyszłym farmaceutom poprawnie i swobodnie posługiwać się terminologią fachową. Filologowie ubolewać mogą nad znacznym ograniczeniem materiału gramatycznego, lecz z punktu widzenia potrzeb przyszłych farmaceutów i celów nauczania specjalistycznego języka łacińskiego ten zabieg wydaje się (niestety) właściwy. Zamieszczony w podręczniku materiał gramatyczny umożliwi zrozumienie krótkiego zdania, wyrażenia, może nawet prostego tekstu. Przedstawiono podstawowe problemy gramatyczne, z którymi może spotkać się farmaceuta w czasie swej praktyki. Zważywszy że farmaceuci odczytują bądź formułują najczęściej krótkie notatki, wiedza na temat rzeczownika, przymiotnika i liczebnika okazuje się fundamentalna, stąd w podręczniku znajdziemy przegląd wszystkich deklinacji języka łacińskiego. Nieprzydatne farmaceutom okazują się czasy inne poza *praesens*, a często wykorzystywane bywa *imperativus*. Występowanie

⁶ Podobne podejście por.: S. Wilczyński i in., op. cit. oraz W. Mohort-Kopaczyński, T. Wikar-jakówna, *Disce Latine*, Wydawnictwo Szkolne PWN, Warszawa 1997.

w nomenklaturze medycznej czy botanicznej rzeczowników pochodzenia greckiego zmusiło Autorów do zamieszczenia paradygmatów ich odmian. Te informacje byłyby cenne również dla studentów filologii, gdyż większość gramatyk i podręczników języka łacińskiego pomija wspomniany problem jako marginalny.

Autorzy udzielają odpowiedzi na pytania, które częstokroć nurtują studentów, na przykład zwracają uwagę na to, iż rzeczowniki typu *poeta* odmieniają się w I deklinacji, ale przybierają przymiotnik rodzaju męskiego. W sposób niezwykle przejrzysty wyjaśniają zasady odróżniania od siebie koniugacji II i III. Niestety, podręcznik w większości nie podaje formy genetywu *singularis* rzeczowników; można zgodzić się na tę metodę w przypadku nazw gatunkowych, ale pozostałe przykłady raczej powinny posiadać obie formy podstawowe, aby student nauczył się zasad przyporządkowywania rzeczowników do konkretnych odmian. Zresztą przy omawianiu III deklinacji w ogóle brakuje wzmianki o tym, iż rzeczowniki tej deklinacji rozpoznajemy po końcówce genetywu *singularis -is*. Natomiast należy przyznać, że Autorzy w sposób przejrzysty i wyczerpujący przedstawiają grupy wyrazów należących do danej odmiany lub jej typu. Dla zobrazowania odmiany przymiotników deklinacji III, czyli odmiany typu samogłoskowego, błędnie został wybrany przymiotnik *celer*, ponieważ jest on jednym z wyjątków tej deklinacji (obok *supplex*, *memor* i *inops*) i w genetywie *pluralis* przybiera końcówkę *-um*, a nie *-ium*, jak większość przymiotników III deklinacji⁷. Informacja, że *coniunctivus* jest trybem przypuszczającym, stanowi pewne uproszczenie. Istotnie – ma on znaczenie tego trybu, ale ponadto spełnia i wiele innych funkcji, choć z punktu widzenia studenta farmacji nieprzydatnych.

Podręcznik zawiera bardzo ciekawe i niezbędne w praktyce farmaceutycznej załączniki. W dodatkach zamieszczono niezwykle cenne informacje na temat cech charakterystycznych nomenklatury medycznej. Spis przyimków byłby nieocenioną pomocą dydaktyczną, zwłaszcza ze względu na liczne i interesujące przykłady, gdyby został wzbogacony o informacje na temat przypadków, z jakimi łączą się konkretne przyimki. Łacińskie nazwy pierwiastków chemicznych, skróty stosowane w recepturze oraz w naukach medycznych i przyrodniczych przedstawione zostały w zwartej i przejrzystej formie tabel. Powyższe zestawienia mogłyby okazać się również przydatne dla studentów innych kierunków.

Zamieszczenie przez Autorów klucza na końcu książki wydaje się posunięciem kontrowersyjnym. Gotowe rozwiązania ćwiczeń mogą ułatwiać samodzielną naukę języka łacińskiego (student w każdej chwili ma możliwość sprawdzenia swej wiedzy i utrwalenia wzorców), mogą jednak również wyręczać studentów uczęszczających na zajęcia w rozwiązywaniu zadań.

Dużym udogodnieniem dla uczących się języka łacińskiego jest podręczny słowniczek łacińsko-polski, zamieszczony na końcu książki, w którym znaleźć można również wszystkie terminy techniczne, pojawiające się na jej stronach.

Podręcznik zawiera interesujące uwagi słowotwórcze, jak chociażby sposoby rozpoznawania rangi taksonomicznej roślin po zakończeniu rzeczownika czy też

⁷ Por. Z. Samolewicz, op. cit., s. 37; J. Wikarjak, *Gramatyka opisowa języka łacińskiego*, Warszawa 2005, s. 30; C. P. Burger *ThLL*, t. III, kol. 749, 24–25.

sposoby tworzenia nazw chorób. Niezaprzeczalną jego zaletą jest bogactwo sentencji i ciekawostek, również ze świata antycznego. Książka przedstawia także sylwetki osób, które w pewien sposób zasłużyły się dla nauk przyrodniczych. Zamieszczone w podręczniku fragmenty dzieł antycznych mogłyby stać się jednym z jego atutów, gdyby zdecydowano się zamieścić obok nich ich tłumaczenie, ponieważ w wersji łacińskiej będą dla większości studentów niezrozumiałe. Książkę wzbogacają dość liczne obrazki poglądowe. Należy docenić, że Autorzy, pisząc podręcznik, korzystali z różnorodnych źródeł krajowych i zagranicznych, a gdzie trzeba, wskazywali nawet odpowiednie podstawy medyczne czy prawne.

Autorzy nie zdecydowali się, niestety, w części leksykalnej na przetłumaczenie nazw rozdziałów na język polski, co może powodować dezorientację u studentów, zwłaszcza na początkowym etapie nauki. Dostrzegalne jest w podręczniku pewne nieuporządkowanie, dotyczące kolejności podawania informacji tego samego typu. Nieład ten w sposób istotny utrudnia przyswajanie i powtarzanie wiadomości. Dotyczy to zwłaszcza szaty graficznej w części gramatycznej, która sprawia wrażenie mało czytelnej i przejrzystej (np. uwagi dotyczące odmiany powinny znajdować się tuż pod paradygmatem, tak aby student mógł zjawisko zaobserwować i zapamiętać; w zbiorczej tabeli dotyczącej III deklinacji brakuje wskazania, które końcówki odnoszą się do odpowiednich typów odmian).

Podręcznik będzie dobrą pomocą naukową, zwłaszcza w zakresie nauczania specjalistycznego słownictwa łacińskiego. Bogata terminologia przedstawiona w podręczniku ułatwi z pewnością studentom przyswajanie wiedzy z zakresu innych dyscyplin nauczanych na wydziałach farmaceutycznych. Liczne ćwiczenia pozwolą na utrwalenie zdobytych wiadomości. Samodzielne opanowanie części gramatycznej może okazać się jednak dla studenta zbyt trudne, ta część, jak sądzę, wymaga prowadzenia przez nauczyciela akademickiego. Wobec powyższych uwag konieczne wydaje się także wprowadzenie kilku dość poważnych poprawek w części gramatyczno-fonetycznej. Niewątpliwie przeredagowania i uporządkowania wymagałaby szata graficzna w części gramatycznej, tak aby treść tego działu stała się bardziej przejrzysta i przystępna – jak to jest w przypadku części leksykalnej. Ponadto podręcznik zawiera wiele materiałów pomocniczych niezbędnych w pracy farmaceuty – mianownictwo chemiczne, nomenklatura międzynarodowa, sposoby sporządzania recept, ważniejsze skróty recepturowe i medyczne – może więc okazać się również przydatny dla praktykujących już farmaceutów.

Wielość Autorów gwarantuje wielość spojrzeń na podejmowany temat, dzięki czemu książka zyskuje duże zróżnicowanie zagadnień i ćwiczeń – to właśnie jest jej największym atutem.

ARGUMENTUM

Recensetur „Lingua Latina pharmaceutica”, liber scriptus ad usum pharmaciae studentium.